

*'De ziel die geen vuur en rook kan
verdragen, zal het geheim niet vinden'*

Rookrituelen door de eeuwen heen

Ontneveld door rook

Steeds voordat er een nieuwe paus gekozen wordt, gaan de kardinalen in Vaticaanstad in conclaaf. Stembriefjes worden verbrand en via de schoorsteen aan de buitenzijde maakt men duidelijk of er wel of geen nieuwe paus is gekozen. Bij witte rook is het antwoord 'ja', bij zwarte rook 'nee'. Rooksignalen worden en werden ook om andere redenen toegepast, bijvoorbeeld om een seintje te geven dat er een vijand in aantocht was of als een verzamel signaal. Het is een optisch middel voor communicatie dat echter nog veel meer boodschappen kan uitzenden of onthullen. Rook blijkt een wat vreemde 'materie' te zijn.

Tekst: Monique Hendriks

In de Hindoeïstische Vedânta-Sûtras, die dateren van voor onze jaartelling, wordt het fenomeen rook uitgebreid besproken. Er staat in beschreven dat er mensen zijn die beweren dat het een effect is van een oorzaak. Een doek is ontstaan uit samengeweven draden, een pot is gemaakt van klei en rook kan worden waargenomen zodra er een vuur is ontstoken. Het ene is afhankelijk van het andere. Wie een pot ontdoet van de klei houdt niets over, zodra je alle draden uit een doek trekt is de doek verdwenen en zonder vlammen géén rook. Of wel? Rook blijkt zich anders te gedragen, want als we iets dat brandt doven, kan de rook blijven bestaan en zelfs door herders in potten worden bewaard. Rook en vuur zijn niet dusdanig met elkaar verbonden, dat ze alleen tegelijkertijd kunnen bestaan.

Rook zonder vuur

En dan is er ook nog een ander effect waarbij rook zonder vuur een rol speelt. In de tweede Adhyâya van de *Upanishads*, een reeks Hindoeïstische esoterische verhandelingen die tussen 1500 en 500 voor Christus zijn vastgelegd, worden oefeningen uitgelegd die men kan doen om de werkelijkheid van zuiver zijn en bewustzijn te ervaren, door Hindoes 'Brahman' genoemd. Wie zich op dit pad begeeft, krijgt als eerste verschijning een mistige rook te zien. Deze visie komt overeen met de oude Tibetaanse teksten van tantra boeddhisten, die dankzij C.A. Musés in

1961 in een goed leesbare vorm zijn verschenen. Daarin wordt beschreven hoe prana ('levensadem') in het centrale kanaal kan dringen, dat gelegen is in ons ruggenmerg. Een yogi die leert om daar deze kracht bewust vast te houden, krijgt tekens te zien. **E**én van die eerste tekens is rook, die van vorm kan veranderen en die een yogi op verschillende manieren gewaar kan worden. Tijdens het bestuderen van een aantal teksten las ik ook menigmaal dat mensen een witte damp of rook kunnen zien als een ziel van een stervende een lichaam verlaat. In Jamaica was het zelfs gebruikelijk om dat moment af te wachten, dat meestal drie en soms negen dagen duurde. Rook is dus niet alleen een effect van vuur, maar ook een teken van een werkelijkheid op een ander niveau. Is dat een reden waarom het fenomeen mensen fascineert? We kunnen op z'n minst voorzichtig stellen dat rook niet alleen iets te maken heeft met vuur, maar, in letterlijk zichtbaar, metaforisch of spiritueel opzicht, ook verbonden is met onze geest.

Rokende bergen

Teresa Peirce Williston tekende in 1911 allerlei Japanse sprookjes op, waaronder een verhaal over de Fuji Yama, een vulkaan die ten zuidwesten van Tokio ligt en de hoogste berg van Japan is. Met name binnen het Shinto-Boeddhisme speelt deze heilige plek een belangrijke rol. Het verhaal gaat over een prinses die >

'Roken is terug te voeren op het bereiken van het hemelse, het contacteren van andere werelden, het openstellen van de geest en het aantrekken van bescherming'

van origine van de maan afkomstig is. Nadat haar beide ouders sterven, verschijnt er boven de boomtoppen van de berg een zilveren bal en ontstaat er een brug van licht die als een rokerige lijn naar beneden kruipt. De prinses ontmoet er de hemelse bezoekers die haar komen halen om haar mee terug naar de maanstad te nemen. Japanners zeggen dat de witte rook die boven de heilige kroon van de Fuji Yama damp, herinnert aan die luchtbrug. Het verhaal, dat vele pagina's lang is, kan gezien worden als een leuk vertelsel, maar bevat elementen die ufo-onderzoekers bekend zullen voorkomen. Toen ik vroeger een ufo-meldpunt bemande, spraken mensen ook niet zelden over een vreemde rook of mist die ze voorafgaand aan een ufo-ervaring hadden gezien of die ermee gepaard ging. Natuurlijk duidt een rokende berg in verhalen meestal op een vulkaan. Het geval wil echter dat met name bij de bekende vulkanen regelmatig over buitenaardse activiteit wordt gerapporteerd en dat veel van deze locaties als heilig bestempeld worden. De Noord-Californische Mount Shasta en de Zuid-Franse Bugarach zijn er voorbeelden van.

Indiaanse rookrituelen

In 1990 vlogen zes Sioux-indianen naar Irak om daar met de autoriteiten te praten over nare visioenen over vernietiging van de wereld die medicijnmannen hadden doorgekregen. Ze gingen tevens in de woestijn nabij Baghdad een vredespijp roken en hoopten zo een oorlog in de Golf te voorkomen. Hoewel er tegenwoordig ook veel indianen rookverslaafd zijn, rookten de oorspronkelijke indianen puur om hun gebeden kracht bij te zetten. Voor de meeste indianen was én is hun *calumet*, een ceremoniële pijp, misschien wel één van de belangrijkste attributen. Manly P. Hall beschreef in 1928 dat men zo'n pijp vulde met tabak en tijdens het roken gebeden uitsprak in de vier windrichtingen. De goden rookten immers ook, want die bliezen zittend op hemelse stoelen hun rook in de vorm van wolken richting de aarde. In oude scheppingsmythen van de indianen speelt tabak dan ook een belangrijke rol, omdat geloofd werd dat rook gebeden rechtstreeks naar de goden dirigeert en tevens een zeer geschikte offerande is voor al het heilige dat daarboven huist. Maar wat doen of deden de indianen eigenlijk tijdens een rookritueel? In door J.R. Walker in 1917 beschreven rituelen van de Dakota stammen, die leefden langs de Missouri, wordt gesproken over een ceremoniële pijp waarmee bij een op een

altaar geplaatste schedel van een buffel contact wordt gezocht met de geest van het dier. En ook wordt er een voorbeeld aangehaald van het roken met een rots. Waarbij de rook tegen de steen wordt geblazen, zodat de rots - via de rook - de indianen van kracht kan voorzien. Roken blijkt voor de indianen een manier te zijn om wensen aan de natuur kenbaar te maken. Het roken is ook een onderdeel van hun rituele ceremoniën. Een leerling die sjamaan wil worden, moet een geschenk en rookmateriaal meenemen naar de tipi van de persoon die hij graag als mentor zou willen. De gevulde pijp moet aan de gekozenen worden aangeboden, die er dan voor kan kiezen deze aan te nemen of te weigeren om op die manier kenbaar te maken of hij wel of niet voor dit mentorschap kiest. Indien het aangeboden wordt geaccepteerd, roken ze samen de *calumet*.

Wierookrituelen

Het is tijdens het branden van wierook dat ik zelf ook bewust rook toepas. Ik vind het niet alleen prettig en zuiverend om af en toe een specifieke wierooklucht in huis te ruiken, maar benut de geur ook ter ondersteuning van meditaties. Ik herinner me nog dat ik jaren geleden van een non van de boeddhistische tempel in Waalwijk een heel pak met kleurige wierooksticks kreeg. Volgens haar was het speciale tempelwierook die ik in een bakje met droge rijst kon zetten en bij mijn door de monnik gewijde Boeddhabeeld kon branden. Ik was zuinig op deze gift en ontdekte later pas dat het *Joss sticks* waren, een wierooksoort die gebrand wordt voor altaren. De stokjes branden veel langer dan gewone wierook en hebben een wat afwijkende, maar prettige geur. De lucht die dit soort sticks uitwasemen, is zo geprepareerd dat je makkelijker je gedachten kunt focussen zonder afgeleid te raken. Het werken met wierook of geurende rook gebeurt in veel culturen op tal van manieren. Een voorbeeld daarvan wordt *Sang-sol* genoemd, waarbij de wierook als offer dient om de goden gunstig te stemmen. In de nieuwsbrief van april 1990 van *Me Long*, afkomstig van de raad die zich bezighoudt met de religieuze en culturele kwesties van de Dalai Lama, wordt het ritueel besproken dat men toepast op belangrijke levensmomenten en dat zowel individueel als in een groep kan worden uitgevoerd. Hoewel westerlingen meestal wierook in huis branden, kan een wierookritueel volgens de tekst beter buiten uitgevoerd worden: op een heuvel of een dak van een huis, dicht bij de goden. En dan moet bij voorkeur de wierook in een urnvormige brander gedaan worden, waarbij hout als brandstof dient. Tijdens de aangeboden kruidige rook kunnen mensen hun motivaties uitspreken en specifieke verzoeken doen, gevolgd door een meditatie gericht op liefde, mededogen, vreugde en gelijkmoedigheid, waarbij eenieder zichzelf visualiseert als een godheid. Aan het eind van het ritueel kan er vergeving aan de goden worden gevraagd voor eventuele fouten in de uitvoering van het ritueel of voor verkeerd uitgesproken woorden tijdens mantra's en recitaties. Het is niet alleen een moment om goden gunstig te stemmen, maar het zuivert ook de sfeer.

Verschijningen in rook

Resumerend kunnen we een vredespijp roken, goden gunstig stemmen, ons ontspannen en religieuze rituelen uitvoeren met behulp van rook. Maar is ook het omgekeerde mogelijk? Geeft rook ook het onzichtbare de kans om contact te leggen met ons? In oude verhalen wordt weleens gesproken over verschijningen die in rook ontstaan, zoals in het sprookje uit de Duizend-en-één-nacht collectie over een arme visser die een pot in zijn netten vindt en die, wanneer hij de deksel eraf haalt, een grijze pluim te zien krijgt. De rook strekt zich eerst uit richting de wolken, vormt vervolgens een mistlaag boven de zee en voegt zich dan samen tot een damp waarin een monsterachtige reus te zien is die voor straf in de pot zat opgesloten. Door een list lukt het de visser om de geest weer terug in de pot te krijgen. Het verhaal bevat verschillende kenmerken die door de eeuwen heen van toepassing zijn gebleken op rook. Zo is het in contact treden met verschijningen in rook een zeer oud gebruik. Lafcadio Hearn die in zijn boek *In Ghostly Japan* (1899) een hoofdstuk over wierook opnam, beschrijft een wierooksoort die in een oud Chinees boek *Fwan-hwan-hiang* werd genoemd. Het betreft een mengsel van aromatische stoffen dat speciaal vervaardigd werd om geesten van overleden personen op te roepen. Wie de juiste spreuken kende, kon in de nevels van deze wierook een verschijning van het gezicht van een overledene zien. Zo'n rookgestalte kon zelfs veel meer vorm en kleur krijgen dan alleen een grijsgetint beeld, maar verdween direct wanneer aangeraakt. Hoewel ik ze niet ken, zullen er geheid nog mensen zijn die deze specifieke kunst beoefenen. Verschijningen van goddelijke entiteiten worden overigens soms ook aanschouwd in combinatie met rook, een voorbeeld daarvan is de godin Dhumavati, die gekend is in het Hindoeïsme. Haar naam betekent letterlijk 'zij die in rook verblijft'.

Voorspellende rooklezers

Aangezien rook een eigen willetje heeft, moet dat mensen aangezet hebben om te onderzoeken wat er nog meer mee mogelijk is. Want als je er overledenen in kunt zien, dan trekt rook zich weinig aan van tijd en ruimte en kun je er wellicht ook de toekomst mee voorspellen. Het woord *capnomancy* kent meerdere betekenissen, maar wordt onder andere gebruikt om de gave te beschrijven van hen die boodschappen uit rook kunnen ontwaren. *Capnomancy* is nauw verwant aan het vuurlezen (*pyromancy*), waarbij er visioenen ontstaan door te kijken naar vlammen. De techniek van het rooklezen was al bij de oude Grieken bekend, de benaming voor deze gave is dan ook ont-

*'Wie de juiste spreuken kende,
kon in de nevels van wierook het
gezicht van een overledene zien'*

staan uit de Griekse woorden: 'kapno' (rook) en 'manteia' (divineren). Met name in Franse boeken uit de 18^e en 19^e eeuw is er veel informatie over deze werkwijze te vinden, waardoor ik vermoed dat Franse occultisten deze methode vroeger veelvuldig toepasten. In *Les sciences occultes en Asie* (1875), van François Lenormant, staat beschreven dat de Grieken het in vrijwel al hun tempels beoefenden. Het vuur werd gezien als een godheid en de rook als zijn of haar boodschapper. Men zong hymnen om >

‘Waarom veel paragnosten roken?’

Zou het kunnen dat ze zich zo
onbewust afschermen?’

de goden aan te roepen. Het *Dictionnaire de la conversation et de la lecture* uit 1853 vermeldt dat men maanzaad of jasmijn in het vuur gooide en dan de bewegingen van de rook bestudeerde. In een Frans tijdschrift uit 1910, gericht op magie en occultisme, wordt geadviseerd om altijd oliehoudende zaden te gebruiken, omdat die bij verbranding de goede rook produceren. Indien er vroeger planten gebruikt werden, koos men meestal voor Verbena (Ijzerhard). Zieners die *capnomancy* gebruiken, interpreteren de geuren, vormen en bewegingen van de grillige, meanderachtige patronen die ontstaan.

Smudgen

Omdat er met rook bepaalde energieën kunnen worden gezien of opgeroepen, kan het ook benut worden om er juist sommige krachten mee af te weren. Ik pas dat zelf met enige regelmaat toe. Iedere zoveel tijd reinig ik ons huis met een smudgestick die van gedroogde, witte salie (*salvia apiana*) is gemaakt. Het is een ritueel dat ik ook altijd direct uitvoer na een verhuizing en ook weleens bij anderen toepaste wanneer ze zich onprettig voelen in een woning als gevolg van overmatige geestactiviteit of achtergebleven energieën van voormalige bewoners. Tijdens zo'n energetische reiniging stem ik me af en focus ik mijn gedachten op het neutraliseren van de energie. Door te smudgen reinig je niet alleen, maar benut je ook de beschermende kracht van rook. Met rook, kruiden of wierook kun je reinigen, zuiveren en beschermen. Het werkt niet alleen in een huis, maar is

ook te gebruiken om bijvoorbeeld voorwerpen van de energieën van hen die ze vervaardigden of toebehoorden, te ontdoen. Dit idee van beschermen is al heel oud en wordt in Japan ook toegepast bij overledenen, vanuit de gedachte dat de geur het lichaam omhult en het daardoor beschermt tegen demonen.

Roken

We zijn het al bijna vergeten, maar er was een tijd waarin leraren voor de klas rookten, waarin je in cafés en disco's een peuk mocht opsteken en er op karretjes van winkelwagens asbakjes zaten gemonteerd. Ik herinner me ook nog goed hoe er met name in ruimtes van paranormale beurzen blauwe rookwalmen boven de tafeltjes dansten. Bioscoopstoelen hadden asbakjes en voordat je naar een film keek, werden je beelden voorgeschoteld van stoere, rokende mannen. Mensen werden in de vorige eeuw bestookt met de positieve effecten van roken. Je kon er zenuwen mee kalmeren, kreeg minder last van spanningen of angsten, versterkte er het zelfvertrouwen mee, stilde de pijn en prikkelde het concentratievermogen. Als roker voel ik me tegenwoordig een paria. Maar als ik buiten ga staan en daar andere rokers tref, is het toch die sigaret die direct verbreedert. Alsof je samen een vredespijp rookt. Hoewel spannende indianenverhalen in oude rookadvertenties een ongezonde verslaving bewerkstelligden, zijn rokers natuurlijk hartstikke voorgelogen als je naar de reden kijkt waarom de indianen het rituele roken toepasten. Recent vroeg

iemand zich in mijn bijzijn hardop af waarom er toch met name veel paragnosten zijn die flink roken. Het zou kunnen dat ze zich onbewust afschermen met rook, instinctmatig weet hebben van de beschermende kracht ervan of door voorbijgeincarnaties een ingeplant idee hebben dat ze op die manier makkelijker contact kunnen maken met de ongeziene wereld. Dat laatste heb ik vroeger eens bij een Surinaams vriendinnetje thuis gezien. De moeder van dat meisje stak soms een sigaar aan en staarde dan samen met een eveneens donkere vrouw naar de door haar uitgeblazen rook. Pas later besepte ik dat ze er waarschijnlijk zo bewust naar keken om te zien wat de rook kon onthullen. Met name over rookrituelen met sigaren is veel informatie geschreven die ik bewust niet bespreek, omdat ik met dit artikel absoluut niemand wil aanzetten tot roken. Als je met rook wilt experimenteren, werk dan bij voorkeur met wierook of kruiden.

Tot slot

Rook lijkt vrij vaak een rol te spelen bij het waarnemen van een afwijkende realiteit. Dat kan ik vanuit eigen ervaring beaamen, want ik heb gemerkt dat ik soms een rokerig beeld te zien krijg wanneer ik mijn ogen sluit om me af te stemmen op paranormale indrukken. Rook, in rituele vorm of in een toestand waarbij er sprake is van een verruimd bewustzijn, is eigenlijk altijd terug te voeren op het bereiken van het hemelse, het contacteren van andere werelden, het openstellen van de geest en het aantrekken van bescherming. De zigeuners werken met rook, net zoals rook een rol speelt bij sommige wicca-rituelen en in paganistische kringen. De Bijbel en veel andere religieuze boeken staan vol met rookrituelen en wereldwijd gebruikt men werkelijk in allerlei kringen activiteiten die verbonden zijn aan rook. Dit artikel is daarom verre van volledig, want over rook zou nog zoveel meer te vertellen zijn. Om die reden eindig ik daarom graag met een quote van Soefi-mysticus Balkhi Rumi, die zei: *'The soul which cannot endure fire and smoke won't find the Secret'* (In het Nederlands: 'De ziel die geen vuur en rook kan verdragen, zal het geheim niet vinden'). •